

Wiesław Lizak

Uniwersytet Warszawski

Rozmowy o sacrum i profanum we współczesnym świecie

W dniach 4-6 czerwca 2001 roku w Domu Wypoczynkowo-Rekolekcyjnym księży Werbistów „Bursztyn” w Krynicy Morskiej odbyła się konferencja pod tytułem „Problemy społeczno-religijne świata na progu trzeciego tysiąclecia”. Było to pierwsze spotkanie w formule, która z czasem stała się stałym forum debat naukowych badaczy z wielu ośrodków akademickich w Polsce (i nie tylko w Polsce), zarówno świeckich, jak i związanych z Kościołem katolickim¹.

Inicjatorami współpracy byli nieżyjący już przedstawiciele dwu środowisk – **prof. Leonard Łukaszuk, pracujący wówczas w Instytucie Stosunków Międzynarodowych Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz ks. dr Eugeniusz Śliwka, w latach 1998-2001 prowincjał Zgromadzenia Słowa Bożego**. Obaj pomysłodawcy konferencji spotkali się kilka miesięcy wcześniej. Prof. Łukaszuk przebywał na początku 2001 r. na krótkim wypoczynku zimowym w Krynicy Morskiej, w trakcie którego spotkał się z ks. Śliwką. Ich spotkanie zapoczentowało pomysłem zorganizowania wspólnej konferencji, która poprzez wymianę myśli, opinii i poglądów przedstawicieli nauk społecznych i humanistycznych z obu środowisk pozwoliłaby na wzajemne pogłębianie i poszerzanie wiedzy z zakresu dyscyplin naukowych, których uczestnicy konferencji byli reprezentantami. Dalsze uzgodnienia zapadły wiosną w Warszawie, kiedy obaj inicjatorzy spotkania złożyli wizytę dyrektorowi Instytutu Stosunków Międzynarodowych prof. Marianowi Edwardowi Halizakowi. Przyjęto wówczas postanowienia, które – jak się później okazało – dały początek trwałej kooperacji naszych środowisk, utrzymywanej do dnia dzisiejszego. Wtedy również

¹ Organizatorami przedsięwzięcia były wówczas **Zgromadzenie Słowa Bożego (księży werbiści)** oraz Instytut Stosunków Międzynarodowych Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. W 2016 roku Wydział zmienił nazwę na Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, a w 2019 roku w związku z przeprowadzoną wówczas reorganizacją instytutu wydziałowe zostały rozwiązane, a na ich miejsce powstały katedry. W związku z tymi zmianami zadania organizacyjne związane z przygotowaniem konferencji przejęły dwie katedry – Studiów Regionalnych i Globalnych oraz Dyplomacji Współczesnej.

zaproszono do współpracy osobę piszącego te słowa – uczestnicy spotkania poprosili mnie bym włączył się w działania organizacyjne z ramienia Instytutu.

Ks. dr Eugeniusz Śliwka był koordynatorem naszych działań ze strony werbistów aż do momentu tragicznej śmierci w wypadku samochodowym w październiku 2005 r. Jego zaangażowanie, zmysł organizacyjny, wiedza i życzliwość sprawiały, że współpraca ta była dla nas nie obowiązkiem, a raczej przyjemnością, a wkład ks. Śliwki w sukces tego przedsięwzięcia naprawdę trudno przecenić – nie są to słowa kurtuazji, a wyraz szczerego uznania i wdzięczności dla kogoś, kto zawsze znajdował czas by omówić wszystkie kwestie organizacyjne, a goszcząc uczestników spotkań naukowych w różnych ośrodkach konferencyjnych potrafił zadbać o świetne warunki pracy i wypoczynku. Witając uczestników konferencji w trakcie naszego pierwszego spotkania w czerwcu 2001 r. powiedział: „Rozpoczynamy dzisiaj w Krynicy Morskiej pierwszą, w moim przekonaniu, sesję naukową, organizowaną zarówno przez uczelnię o charakterze wybitnie świeckim, jak też przez środowisko kościelne w Polsce, prezentującą zagadnienia prawne i politologiczne o zasięgu międzynarodowym”². Jeśli tamta konferencja miała być pierwszą, musiały być i następne. I tak się stało, a po śmierci ks. Śliwki traktujemy te słowa jako zobowiązanie do kontynuowania dalszej współpracy. Jego przedwczesne odejście było ogromną stratą – także osoby spoza środowiska werbistów boleśnie to odczuły. Tragiczny wypadek wydarzył się kilka miesięcy po konferencji poświęconej Afryce, która odbyła się w Ocyplu w czerwcu 2005 r. i zgromadziła duże grono polskich badaczy zajmujących się tym regionem. Późniejsza wiadomość o śmierci naszego gospodarza, który włożył wiele wysiłku w sukces spotkania, była dla naszego środowiska prawdziwym szokiem. Pamiętam także rozmowę z jednym z księży wkrótce po śmierci ks. Śliwki. Na pytanie o dalszą kontynuację naszej współpracy usłyszałem w odpowiedzi, że codziennie współbracia odkrywają kolejne obszary aktywności zmarłego i chyba nie sposób znaleźć kogokolwiek, kto mógłby go zastąpić we wszystkich inicjatywach i przedsięwzięciach – duszpasterskich, organizacyjnych czy naukowych.

Nasze spotkania w następnych latach były kontynuowane dzięki współpracy z ks. prof. Jackiem J. Pawlikiem, który podjął się w tej nowej dla nas sytuacji funkcji koordynatora ze strony Zgromadzenia Słowa Bożego kolejnych konferencji. Dzięki Jego

² Eugeniusz Śliwka, „Wprowadzenie”, w: Wiesław Lizak, Eugeniusz Śliwka, Edward Halizak, Leonard Łukaszuk (red.), *Problemy społeczno-religijne świata na progu trzeciego tysiąclecia*, Fundacja Studiów Międzynarodowych, Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów im. Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2002, s. 7.

zaangażowaniu współpraca mogła się rozwijać, a kolejne spotkania gromadziły spore grono badaczy, dla których coroczny w nich udział – jeśli tylko okoliczności na to pozwalały – stał się swego rodzaju obowiązkiem. Ks. Jacek J. Pawlik, pomimo wielu obowiązków akademickich, także w okresie gdy pełnił funkcję dziekana Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, zawsze z zaangażowaniem podejmował wysiłki mające zapewnić jak najlepsze warunki i atmosferę w trakcie kolejnych spotkań. Do Pieniężna, bo tam najczęściej się spotykaliśmy w tym okresie, chcieliśmy przyjeżdżać – niepowtarzalna atmosfera przyciągała wielu uczestników, dzięki czemu z czasem nasze konferencje zgromadziły spore grono osób w miarę regularnie uczestniczących w debatach, a te stały się swego rodzaju instytucją, w których należało uczestniczyć, jeśli tylko obowiązki na to pozwalały.

Kilka słów wspomnienia pragnę poświęcić także inicjatorowi spotkań ze strony Uniwersytetu Warszawskiego. **Profesor Leonard Łukaszuk był nie tylko stałym ich uczestnikiem, ale przede wszystkim inspirował, wspierał, doradzał, czuwał nad zachowaniem właściwego poziomu i atmosfery w trakcie konferencji. Jego rozległe kontakty naukowe pozwalały na zapraszanie ciekawych referentów, a jego doktoranci wielokrotnie wspierali wysiłek organizacyjny przy przygotowywaniu kolejnych spotkań. Dzięki jego zainteresowaniom naukowym możliwe było nawiązanie współpracy przy organizowaniu kolejnych konferencji ze środowiskami Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni, Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych w Dęblinie³ czy Akademii Obrony Narodowej⁴. Profesor starał się być obecny na każdej konferencji, chociaż pod koniec życia było to coraz trudniejsze – zdrowie często nie pozwalało mu na aktywne uczestnictwo i coraz rzadziej przedstawiał własne referaty. Niemniej dopóki był z nami obecny, prosiliśmy go zawsze o słowa zachęty w trakcie uroczystości otwarcia i podsumowanie obrad na ich zakończenie. Profesor zmarł 13 października 2017 roku. Do końca życia był aktywny naukowo, a nasze spotkanie w Pieniężnie w lipcu 2017 r. było zapewne ostatnią konferencją, w której aktywnie uczestniczył.**

Wielką rolę w organizacji kolejnych konferencji odegrała także dr Anna Solarz, która na pewnym etapie przyłączyła się do stałego grona organizatorów, stając się z czasem osobą niezastąpioną w tym zespole, z ramienia ISM koordynującą prace przygotowawcze. Bez jej pracy sukces kolejnych odsłon konferencji byłby niemożliwy. Jej zainteresowania naukowe

³ Od 2018 roku uczelnia nosi nazwę Lotnicza Akademia Wojskowa,

⁴ W 2016 roku w jej miejsce została powołana Akademia Sztuki Wojennej.

rolą religii jako czynnika determinującego współczesne stosunki międzynarodowe w sposób niejako naturalny predestynowały ją do włączenia się w działania organizacyjne i merytoryczne w przygotowywanie konferencyjnych spotkań. To jej nasze konferencje zawdzięczają swoją obecną nazwę. Kolejne debaty odbywają się bowiem pod pojemnym, ale i bardzo inspirującym tytułem: „Sacrum i profanum we współczesnym świecie”. Oddają one istotę naszych spotkań i zainteresowań uczestników naukowych debat – przenikanie sfer świeckiej i religijnej i wzajemne poznawanie się różnych środowisk badaczy i analityków, dla których wymiar religijny jest istotną częścią badanej rzeczywistości zjawisk społecznych, nie tylko rozpatrywanej w kontekście nauk teologicznych czy religioznawczych.

Zaangażowanie strony werbistowskiej w wymiar organizacyjny konferencji zawsze było najwyższej próby – warunki obrad i zamieszkania gwarantowały nie tylko komfort pracy, ale także i wypoczynku, kolejne spotkania odbywały się bowiem w miejscach oferujących możliwość wyciszenia, refleksji i skupienia. Organizowane tradycyjnie w okresie zakończenia roku akademickiego (druga połowa czerwca-początek lipca), konferencje te stały się więc niejako zakończeniem pewnego etapu corocznej naukowej aktywności i wprowadzają w okres letnich wakacji. Dzięki organizacyjnemu zaangażowaniu ks. prof. Jacka Pawlika, a wcześniej ks. dra Eugeniusza Śliwki, uczestnicy konferencji mogli łączyć przygodę intelektualną z przyjaznym refleksji i wyciszeniu pobytem w środowisku zapewniającym możliwość pracy i odpoczynku.

Warto podkreślić, że uczestnicy konferencji spotykali się z ogromną życzliwością całego środowiska księży misjonarzy ze Zgromadzenia Słowa Bożego. Spotkaniom oficjalnym towarzyszyły kontakty mniej zorganizowane, a wymiana myśli i poglądów miała miejsce również w kuluarach i prywatnych rozmowach. Wyrazy życzliwości i sympatii płynęły zawsze ze strony ojców prowincjałów Zgromadzenia, księży, a także kleryków, którzy (pomimo wielu różnych obowiązków) na zapleczu aktywnie włączali się w organizację – w różnych wymiarach – naszych konferencji (niekiedy również w wymiarze naukowym). Niech mi wolno będzie w tym miejscu wyrazić im wszystkim wyrazy wdzięczności za włożony trud pracy i za życzliwość, której doświadczyliśmy. Podobne wyrazy wdzięczności należą się wielu koleżankom i kolegom z Uniwersytetu Warszawskiego – przez okres prawie dwudziestu lat aktywności konferencyjnej wiele osób – oprócz stałego komitetu organizacyjnego – wspierało nas swoimi działaniami, zarówno w warstwie koncepcyjnej, jak i organizacyjnej.

Nasze konferencje odbywały się w różnych miejscach i właściwie wszędzie tam, gdzie werbiści mają swoje ośrodki wyposażone w konferencyjną infrastrukturę,

korzystaliśmy z możliwości, jakie one stwarzały. Oprócz wspomnianej powyżej Krynicy Morskiej, w której miała miejsce inauguracja współpracy i gdzie jeszcze kilka razy gościliśmy korzystając przy okazji z nadmorskich atrakcji, konferencje obradowały także w Ocyplu, Nysie, Chludowie, a przede wszystkim w Pieniężnie w budynku Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbistów (nieprzerwanie w okresie 2011-2018), którego położenie dawało szansę na kilka dni pracy i wypoczynku w bardzo dobrych warunkach. Ponadto w kilku przypadkach, co najczęściej wynikało ze specyfiki tematu danego spotkania, konferencje odbyły się w miastach akademickich, które oferowały odpowiednią infrastrukturę i atmosferę wpisującą się w kontekst omawianych zagadnień. Wśród tych miejsc trzeba wymienić przede wszystkim Gdynię, Dęblin i Warszawę. W jednym przypadku (w 2013 r.) udało nam się nawet przekroczyć granice Polski i odbyć sesje naukowe w Kaliningradzie z pracownikami tamtejszej filii Uniwersytetu Humanistycznego w Moskwie.

Tematyka konferencji była zróżnicowana, niemniej proponując kolejne obszary dla naszych debat staraliśmy się wpisywać w zainteresowania osób, które w swoich badaniach twórczo podchodziły do analiz prowadzonych na styku zagadnień świeckich i religijnych. Najczęściej były to szeroko definiowane kwestie z zakresu nauk społecznych, chociaż również tematy z zakresu humanistyki często pojawiały się jako przedmiot referatów. Na pierwszej konferencji celowo i świadomie bardzo szeroko zakreślone zostały ramy tematyczne, chodziło bowiem o przyciągnięcie jak najszerszego grona uczestników, a jednocześnie wskazanie zagadnień, które wydawały się atrakcyjne dla uczestników reprezentujących odmienne środowiska. Publikacja pokonferencyjna zawiera teksty pogrupowane na trzy części, swoimi tytułami określające szerokie spektrum zagadnień podejmowanych w obradach (kwestie humanitarne, kwestie społeczno-polityczne oraz kwestie religijne). Wytoczyło to jednocześnie ramy dla kolejnych spotkań w tej formule, już bardziej konkretnie zdefiniowanych tematycznie.

W wielu przypadkach to procesy zachodzące w otaczającym nas świecie były inspiracją dla podejmowanych tematów. Dowodem na to stała się już droga konferencja, również obradująca w Krynicy Morskiej w czerwcu 2002 roku. Kilka miesięcy wcześniej miały miejsce zamachy terrorystyczne w Stanach Zjednoczonych, które swoją skalą i konsekwencjami wywołały globalne obawy o stabilność pozimnowojennego ładu międzynarodowego i potrzebę naukowej analizy korzeni, przejawów, form działania i konsekwencji międzynarodowego terroryzmu. W ówczesnej rzeczywistości terroryzm wydawał się być (i jest to aktualne do dzisiaj) zjawiskiem determinującym w coraz większym stopniu stan międzynarodowego

bezpieczeństwa, dlatego też podjęliśmy decyzję o poświęceniu właśnie tej kwestii kolejnej konferencji. Gromadząc spore grono ekspertów z tej dziedziny, udało się także przygotować publikację, w której znalazły wyraz poglądy i opinie uczestników tego przedsięwzięcia. Książka pod tytułem „Terroryzm w świecie współczesnym” została wydana w 2004 roku, a wiele z zawartych w niej tekstów do dzisiaj pozostało aktualnych i posiada walory nie tylko historyczne⁵.

W kolejnych odsłonach cyklu naszych konferencji podnoszone były bardzo różnorodne kwestie. Koncentrowały się one głównie na różnych aspektach analizy procesów zachodzących w sferze stosunków międzynarodowych, choć zwykle w taki sposób doprecyzowywanych w ramach tematu, aby wskazywać na społeczne i religijne konteksty zjawisk i procesów będących przedmiotem naukowej refleksji. Debatowano więc o globalizacji rozpatrywanej jako szansę, wyzwania i zagrożenia dla procesów przemian społecznych, politycznych i gospodarczych zachodzących w poszczególnych regionach świata. Poza wysoko rozwiniętym Zachodem, udało się uczestnikom omówić praktycznie wszystkie regiony (Azja, Afryka, Ameryka)⁶. Pojawiały się tematy odnoszące się do ważnych płaszczyzn współpracy międzynarodowej, często rzadko – poza wąskim kręgiem fachowców – poruszane w debatach naukowych, jak ochrona zdrowia⁷ czy problemy demograficzne. Debatowaliśmy również o wartościach w stosunkach międzynarodowych – tych konkretnych, jak pokój⁸ i sprawiedliwość, jak i w sposób bardziej ogólny, teoretyczny (systemy normatywne i aksjologiczne). Bardzo ciekawe treści pojawiły się w trakcie dwóch konferencji poświęconych problematyce morskiej i lotniczej, rozpatrywanej w kontekście społeczno-kulturowym i polityczno-międzynarodowym. W obu przypadkach zaprezentowało to zresztą publikacjami⁹. Wreszcie charakter naszych spotkań – na styku sfery *sacrum* i *profanum* – sprawiał, że bardzo często w tematach konferencji i

⁵ Edward Haliżak, Wiesław Lizak, Leonard Łukaszuk, Eugeniusz Śliwka (red.), *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych, Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów im. Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004.

⁶ Podjęcie tematyki bliskowschodniej zaowocowało przygotowaniem i wydaniem następnie publikacji: Wiesław Lizak, Anna M. Solarz (red.), *Bliski Wschód w stosunkach międzynarodowych w XXI wieku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2015.

⁷ Tematyka ta znalazła następnie odzwierciedlenie w przygotowanej publikacji: Wiesław Lizak, Anna M. Solarz (red.), *Ochrona zdrowia w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013.

⁸ Rezultatem była publikacja: Wiesław Lizak, Anna M. Solarz (red.), *Z problematyki pokoju w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2014.

⁹ Edward Haliżak, Wiesław Lizak, Leonard Łukaszuk, Eugeniusz Śliwka (red.), *Morze w cywilizacji, kulturze i stosunkach międzynarodowych*, Fundacja Studiów Międzynarodowych, Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów im. Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2006; Leonard Łukaszuk, Tomasz Balcerzak (red.), *Lotnictwo i współczesne jego problemy. Cywilizacja – Kultura – Prawo – Ekonomia – Bezpieczeństwo – Obronność*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2007.

poszczególnych referatów pojawiała się tematyka religijna, zarówno w wymiarze teoretycznym (jako czynnik determinujący kształt systemu międzynarodowego czy systemów społeczno-politycznych), jak i w analizie konkretnych przejawów roli religii i religijności we współczesnym świecie (zwłaszcza w odniesieniu do chrześcijaństwa). Zakres tematyczny konferencji wskazuje jednoznacznie na ich wielodyscyplinarny – a przez to także nowatorski w znaczeniu prezentowanych podejść analitycznych i metodologicznych – charakter.

By zachować pamięć o wspólnym dorobku warto przypomnieć – także z kronikarskiego obowiązku – tytuły dotychczasowych konferencji:

- I. „Problemy społeczno-religijne świata na progu trzeciego tysiąclecia”, 4-6 czerwca 2001 r., Krynica Morska;**
- II. „Terroryzm międzynarodowy – źródła i przejawy w świecie współczesnym”, 28-29 maja 2002 r., Krynica Morska;**
- III. „Morze w kulturze, cywilizacji i stosunkach międzynarodowych”, 28-30 maja 2003 r., Gdynia;**
- IV. „Cywilizacja i kultura lotnicza a lotnictwo współczesne i jego problemy”, 7-9 czerwca 2004 r., Dęblin;**
- V. „Afryka wobec globalizacji”, 9-10 czerwca 2005 r., Ocypel;**
- VI. „Ameryka Łacińska wobec globalizacji”, 20-21 czerwca 2006 r., Ocypel;**
- VII. „Azja i Pacyfik wobec wyzwań globalizacji”, 11 czerwca 2007 r., Warszawa;**
- VIII. „Azja Południowa i Południowo-Wschodnia: tradycja i nowoczesność”, 18-20 czerwca 2008 r., Pieniężno;**
- IX. „Ubóstwo jako problem globalny”, 22-24 czerwca 2009 r., Krynica Morska;**
- X. „Czynnik religijny w stosunkach międzynarodowych”, 16-19 czerwca 2010 r., Nysa;**
- XI. „Współpraca międzynarodowa na rzecz ochrony zdrowia – szanse i wyzwania”, 20-22 czerwca 2011 r., Pieniężno;**
- XII. „Pokój w stosunkach międzynarodowych – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość – zagadnienia teorii i praktyki”, 25-27 czerwca 2012 r., Pieniężno;**
- XIII. „Bliski Wschód w stosunkach międzynarodowych”, 24-26 czerwca 2013 r., Pieniężno-Kaliningrad;**
- XIV. „Problemy demografii w stosunkach międzynarodowych”, 23-25 czerwca 2014 r., Pieniężno;**

- XV. „Sprawiedliwość, solidarność i społeczna odpowiedzialność w stosunkach międzynarodowych. 15-lecie realizacji Milenijnych Celów Rozwoju”, 22-24 czerwca 2015 r., Pieniężno;**
- XVI. „Kulturowe i społeczne konteksty polityki zagranicznej państw”, 28-30 czerwca 2016 r., Pieniężno;**
- XVII. „Religia-naród-tożsamość w rzeczywistości międzynarodowej”, 3-5 lipca 2017 r., Pieniężno;**
- XVIII. „Aksjologiczne i normatywne aspekty współczesnej rzeczywistości międzynarodowej”, 2-4 lipca 2018 r., Pieniężno;**
- XIX. „Chrześcijaństwo i chrześcijanie we współczesnym świecie. Stolica Apostolska oraz inne podmioty religijne i motywowane religijnie w stosunkach międzynarodowych”, 1-3 lipca 2019 r., Chłudowo/k.Poznań.**

Kolejne konferencje naszych dwu środowisk stały się z czasem przedsięwzięciem przyciągającym duże spektrum uczestników z wielu ośrodków akademickich, reprezentujących bardzo różne dyscypliny naukowe. Oprócz reprezentantów nauk o polityce oraz nauk teologicznych – inicjatorów spotkań – uczestniczyli w nich także socjologowie, historycy, geografowie, antropolodzy, prawnicy, filozofowie, ekonomiści, językoznawcy, kulturoznawcy, orientaliści. Pomimo humanistyczno-społecznego profilu debat uczestniczyli w nich także przedstawiciele nauk inżyniersko-technicznych – pojawiały się np. referaty na takie tematy, jak transport lotniczy i jego bezpieczeństwo, czy też podbój kosmosu. Uczelnie, które były reprezentowane – oprócz tych, które wzięły na siebie obowiązki organizacyjne, a więc Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Uniwersytetu Warszawskiego i Seminarium Duchownego Księża Werbistów – to także Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Politechnika Białostocka, Politechnika Śląska w Gliwicach, Ateneum Szkoła Wyższa w Gdańsku, Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu i in. Wśród uczestników konferencji znaleźli się również przedstawiciele Polskiej Akademii Nauk. Bywali także na konferencjach badacze z innych krajów – Indii, Izraela, Rosji i Ukrainy.

Wydaje się, że szeroka formuła spotkań konferencyjnych, zawarta w hasle „Sacrum i profanum we współczesnym świecie”, jest na tyle pojemna by dotychczasowa współpraca

mogła być kontynuowana. W miarę regularny charakter spotkań w konkretnych miejscach i czasie przyczyniły się do swego rodzaju instytucjonalizacji tej inicjatywy. Co najważniejsze, udało się nam zgromadzić już stałe grono osób, które chętnie przyjeżdżają na kolejne odsłony naukowych debat, przyczyniając się do sukcesu konferencji. Jednocześnie największą satysfakcją dla organizatorów jest fakt, że grono to z roku na rok ulega powiększeniu. Świadczy to o tym, że atmosfera spotkań i jakość prowadzonych tam dyskusji stają się magnesem przyciągającym osoby gotowe dzielić się swoimi wynikami badań, przemyśleniami, opiniami. Dla organizatorów jest to również wyzwanie – jak podtrzymać zainteresowanie naszych współpracowników i partnerów, by chcieli kontynuować współpracę. Wydaje mi się, że tym co stanowi ogromną wartość nadającą znaczenia tym konferencjom jest otwartość na różne poglądy, podejścia badawcze, możliwość prezentowania złożonych kwestii naukowych w sposób właściwy różnym dyscyplinom naukowym i szkołom teoretyczno-metodologicznym. Uczestnicząc w debatach stajemy się bardziej otwarci na nowe obszary wiedzy i sposoby jej porządkowania. Dlatego chcielibyśmy, by rozmowy o sacrum i profanum we współczesnym świecie miały swój ciąg dalszy.